Глава 1

Неуспешен германски натиск

Нежеланието на България да участва във войната започва да предизвиква недоволство и подозрения в Берлин. На 25 януари 1942 г. Йозеф Гьобелс записва в своя дневник: „Няколко доклада показват, че антигерманските настроения в българските управляващи кръгове се увеличават. Специално за цар Борис се казва, че е започнал да играе някаква (двойна) двулична игра. Той е хитър и потаен човек, който, очевидно впечатлен от тежките отбранителни битки на Източния фронт, търси някаква задна врата, през която би могъл евентуално да избяга. Това е много късогледа политика, която, разбира се, незабавно ще се промени, щом нашата офанзива започне отново..." (1)

Гьобелс е министър на информацията и пропагандата на Райха, един от най-близките съратници на Хитлер и записаното от него със сигурност отразява впечатленията поне на част от германската върхушка. Неговите съмнения съвсем не са лишени от основание. Пред своя съветник Лулчев царят е изразил категорично своите намерения относно възможността за скъсване на отношенията със СССР или евентуално участие в някакви военни действия „Това никога няма да стане. Никога, аз вече съм взел мерките да не ме изненадат". (2)

Съмненията на райхсминистъра и формирането на подобна отрицателна нагласа са опасни за България и за провежданата от нея политика, затова цар Борис решава да направи официално посещение в Берлин. Среща се с Хитлер, Рибентроп, Гьобелс и Гьоринг. В телеграма до София от 24 март той определя като най-трудна срещата си с Рибентроп. Германският външен министър настоява да бъдат прекъснати дипломатическите отношения със Съветския съюз. В изпратената телеграма царят е написал: „Второто беше да скъсаме с приятелите на Стаменов (Съветския съюз), защото според техните тайни служби в София била централата на шпионажа и главно от там безнаказано се шифрира всичко за Москва." (3) Борис III възразява на Рибентроп и надълго обяснява как при скъсване на отношенията могат да бъдат застрашени пристанищата във Варна и Бургас. Той постига своето, германският натиск по този въпрос е прекратен, дипломатическите отношения с Кремъл са запазени. (4) Последната му среща е с Гьобелс, защото знае много

добре, че личното мнение на министъра на пропагандата определя в значителна степен общественото мнение в Райха, а и не само там. В свободен разговор, продължил два часа, той успява изключително добре да омае Гьобелс и коренно да промени представите на райхсминистъра за собствената му персона. На следващия ден, 28 март, Йозеф Гьобелс отбелязва в своя дневник: „Той е наистина народен цар. Той ми описа как пътува инкогнито през българските села, за да научава какви са чувствата на хората. Несъмнено чувствата бяха пропуски, съвсем до неотдавна, но повлияни от представянето на германските войници, те се обърнаха забележимо на наша страна. Царят е наблюдавал забележително приятелско отношение към Германия дори в тези части на страната, които досега бяха известни с техните пропуски симпатии. Той е много радостен, че фюрерът не очаква от него повече от това, да бъде стабилизиращ фактор на Балканите. Фюрерът се показва като изключително либерален към България. България все пак не може лесно да вземе активно участие във войната, тъй като почти никога не е живяла в мир през нейната млада национална история." (5) От записаното в дневниците на Гьобелс можем да предположим как са протекли и разговорите с Хитлер, макар стенограми да не са намерени, поне досега. Борис III е бил решен да поддържа националния неутралитет, въпреки че вероятно е бил предупреден от фюрера за злостните Сталинови намерения да разкъса страната, за което е търсено английското съгласие на срещата с Идън през декември. Противно на твърденията на следвоенната пропаганда германското разузнаване е работело изключително добре, достигайки висшите коридори на властта в Лондон и Москва. След края на Третия райх съветските специални служби откриват доклад на специалния съветник Вернер фон Типелскирх, адресиран до Хитлер и Рибентроп, в който съвсем точно е предадено свръхсекретното съдържание на Сталиновите преговори с английския външен министър. Докладът е написан повече от месец преди посещението на Борис III в Берлин и отразява коректно плановете на господаря на Кремъл: „...При условие, че бъде отстранен царят, се изявява съгласие за запазване на неголяма България. ...Що се отнася до Турция, то по принцип било решено да ѝ бъде отстъпена българска територия за удовлетворяване на нуждите на нейната политика за преселване. ...Сталин даже заявил: „Политиката на неутралитет, провеждана от Турция, за нас се явява като крепост", във връзка с което е било прието решение да се отстъпи на Турция част от България, чиято ликвидация е почти решена." От написаното в доклада допълнително се разбира, че в Анкара са

уведомени за тези предложения. Сравнението на германските разузнавателни данни от доклада на фон Типелскирх със съветската стенограма за водените преговори в Москва недвусмислено демонстрира действителните Сталиновите намерения спрямо България и Турция. За да не остават съмнения относно автентичноста на този документ, трябва изрично да се посочи, че той се съхранява в архива на Службата за външното разузнаване на Руската федерация и е публикуван на нейния официален сайт. (6)

Предположението, че в Берлин цар Борис е бил запознат с характера на преговорите между Сталин и Идън, е основателно, като имаме предвид натиска, който му е оказан да скъса дипломатическите отношения с Русия. Сталиновото желание да отстрани българския монарх, да предаде част от българската територия на Турция и дори да ликвидира страната е много силен аргумент, който германските управляващи едва ли биха пропуснали. Така или иначе, след всички изречени думи в германската столица и направените второстепенни отстъпки цар Борис отстоява своята позиция и може да бъде доволен. Нещо повече, той е щастлив, от него искат само страната ни да „бъде стабилизиращ фактор на Балканите". (7) Мисията на монарха завършва успешно и този път – армията остава да лъска ботушите си в казармите. А съветската легация в София да продължава да се занимава с конспиративна дейност.

На 7 март в новосъздаденото управление на американското разузнаване, наречено Управление на стратегическите служби (УСС), е изготвен доклад, който правдиво отразява българското отношение към случващото се на Източния фронт и Турция: „Германия изглежда определено е възприела българската гледна точка, че е невъзможно да бъдат изпратени български войски на руския фронт. ... Цар Борис е казал, че той желае да остане в приятелски отношения с Турция и че България ще остане далеч от активното воюване, ако е възможно. В случай на германска атака срещу Турция България ще направи всичко възможно да остане настрана." (8) Новото управление е предшественик на ЦРУ. Негов ръководител става енергичният генерал Уилям Донован. Той е състудент и приятел на американския президент Франклин Рузвелт и посещава България през 1941 г. като специален президентски пратеник. Донован е приет от цар Борис и се опитва да предотврати включването на България в Тристранния пакт, макар да разбира, че страната е заплашена от германска окупация и не би имала никакви шансове, ако се противопостави на Вермахта. Новият шеф на разузнаването все още не знае, че му предстои да изиграе важна роля в бъдещата българска съдба.